

Ďalším Husserlovým študentom vo Freiburgu bol Holanďan H. J. Pos - stane sa profesorom pre teoretickú filozofiu a dejiny filozofie na Univerzite v Amsterdame -, ktorý si dopisoval s Husserlom r. 1923-1935, pričom všetky listy až na jeden sú Husserlove. V korešpondencii s H. Reinerom je naproti tomu väčšina listov adresovaná Husserlovi.

Od A. Schütza nás delia Husserlov posudok dizertácie Ch. V. Salmona venovanej Humovi, list už spomínaného J. Schora a F. Schreiera Husserlovi. Korešpondencia s týmto Husserlovým pokračovateľom z rokov 1932-1938 iste patrí medzi tie, ktoré si zaslúžia viac pozornosti.

Poslednými korešpondentmi v tomto zväzku, väčšinou po jednom liste, až na Japona H. Tanabeho - 7 listov z r. 1922-1925 - sú: G. Stern, W. Szilasi, M. Thust, D. Czyżewskij, známy slavista a docent Ukrajinskej univerzity v Prahe v medzivojnovom období, a Y. Yasaki.

Jozef Sivák

Mgr. Jozef Sivák. CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR

HUSSERL A NOVOKANTOVCI

SCHUHMANN, K. (vyd. v spolupráci s E. SCHUHMANNNOVOU): EDMUND HUSSERL. Briefwechsel. (Korešpondencia). Zv. V: Die Neukantianer (Husserliana Dokumente III, 5). Dodrecht/Boston/London, Kluwer Academic Publishers 1994, VIII 224 s.

Piatym zväzkom Husserlovej *Korešpondencie* sa v tomto kompletnom vydaní zachovaných listov, ktoré napísal a dostal zakladateľ transcendentálnej fenomenológie, dostávame od listov fenomenológov (v širokom zmysle tohto slova) k listom ne-fenomenológov. Zatiaľ čo prvé štyri zväzky pokrývajú listy, ktoré si Husserl vymenil s fenomenologicky orientovanými mysliteľmi - od "brentanovcov" až po Husserlových "freiburgských žiakov" - a ktoré teda viac-menej sledujú jeho filozofický vývoj s ohľadom na jeho jednotlivé učiteľské pôsobiská, piaty zväzok obsahuje korešpondenciu s pomerne jasne vyhranenou skupinou filozofov, pre ktorých sa v historiografii filozofie zaužívalo označenie "novokantovci". V skutočnosti, že vydavatelia zaradili zväzok s názvom *Novokantovci* hneď za listy "fenomenológov" (a "fenomenológom") by sme - okrem pragmatických edičných dôvodov - mohli vidieť aj istý symbolický význam. Sú to totiž práve novokantovci, ktorí stoja spomedzi všetkých ne-fenomenologických mysliteľov obsiahnutých v *Korešpondencii* najbližšie k Husserlovej filozofii a k jeho celkovému chápaniu podstaty a úlohy filozofie. Napriek tomu, že Husserlova fenomenológia bola na začiatku 20. storočia vnímaná (a vyzdvihoaná) ako alternatíva k vtedy ešte dominujúcemu akademickému novokantovstvu, a aj napriek tomu, že sám Husserl

opakovane a tvrdo kritizoval slabé miesta novokantovskej formy transcendentalizmu, predsa len možno so storočným odstupom po vydaní *Logických skúmaní* konštatovať, že duchovné putá spájajúce Husserla s (prinajmenšom niektorými) novokantovcami boli pevnejšie, ako si to sám Husserl dokázal (aspoň spočiatku) priznať, a v mnohých prípadoch boli dokonca oveľa pevnejšie ako putá medzi ním a jeho priamymi žiakmi.

5. zväzok zahŕňa celkovo deväť novokantovcov tak z Bádenskej (resp. Juhozápadonemeckej), ako aj z Marburgskej školy. Jednotlivé dokumenty sú zoradené pod mená osôb, pričom mená sú usporiadané v abecednom poriadku a jednotlivé listy patriace k jednotlivým menám sú zoradené chronologicky. Listy majú rôznu povahu - od príležitostných a krátkych poďakovaní, oznamov či výziev až po niekoľkostránkové, osobne podfarbené úvahy o vlastnej práci (či prácach iných), hodnotenia súdobej situácie na nemeckých univerzitách alebo všeobecných pomerov v krajine. Obsah listov naznačuje, že Husserlovo dopisovanie si s novokantovcami bolo ešte živšie, ako by sme sa mohli domnievať z počtu listov, ktoré sa dostali do tohto zväzku. Dôvody tejto nekompletnosti treba vidieť v stratách, resp. zničení viacerých dokumentov počas 2. svetovej vojny. O dôkladnosti a preciznosti práce dvojice vydavateľov hovorí o. i. aj to, že na konci zväzku - v textovo-kritickom dodatku - uverejňujú s podrobnými poznámkami a vysvetlivkami aj tie verzie textov listov, ktoré boli neskôr prepracované, vynechané, príp. neboli vôbec odoslané.

Pozrime sa aspoň letmo na mená novokantovcov, ktoré sa objavujú v tejto edícii, a na niektoré zaujímavé miesta a pasáže z listov. Spomínaných deväť mien tvoria (v abecednom poradí): Ernst Cassirer, Jonas Cohn, Heinrich Knittermeyer, Richard Kroner, Emil Lask, Paul Natorp, Heinrich Rickert, Alois Riehl a Hans Vaihinger. Ako vidno z tohto výpočtu, objavujú sa tu veľmi známe i (aspoň dnes) menej známe mená. K tým známejším bude azda patriť aj prvý menovaný - E. Cassirer, významná postava Marburgskej školy a tvorca originálnej a sčasti aj fenomenológiu inšpirovanej filozofie symbolických foriem. Vydanie obsahuje tri listy Husserla Cassirerovi, jeden Cassirerov list a jeden Husserlov náčrt listu. Ako vyplýva z Husserlových poďakovaní v úvodoch jeho listov, Cassirer nikdy nezabudol poslať jeden exemplár zo svojich dôležitejších spisov Husserlovi na posúdenie. Napr. v liste z 3. 4. 1925 sa Husserl uznanlivo vyjadruje o 2. dieli Cassirerovej *Filozofie symbolických foriem*, ktorý od neho práve dostal, a zdvorilo poznamenáva, že by ho "sotva nejaká iná kniha bola mohla uprostred vlastných nalievavých prác na tak dlho zaujať" (V, s. 3-4). V tom istom liste Husserl rekapituluje svoj dovtedajší filozofický vývoj s ohľadom na kantovskú filozofiu a priznáva, že hoci spočiatku bol jeho postoj ku Kantovi negatívny (kantfeindlich), neskôr si dokázal k nemu nájsť svoju vlastnú cestu, i keď sa "prirodzene nemohol stať novokantovcom marburgskej formy a metódy". V odpovedi na tento list potom Cassirer dáva najavo svoje presvedčenie, že "medzi úlohami, ktoré si kladie fenomenológia, a základnými názormi kritickej filozofie existuje hlboká príbuznosť" a vyslovene sa hlási k Husserlovmu charakterizovaniu filozofie ako "radikálne a donekonečna uskutočňovanej vede o transcendentálnom".

Podobné vzájomné uznanie, ale aj kolegiálnu kritiku možno vycítiť aj z korešpondencie s J. Cohnom, filozofom patriacim k Bádenskej škole novokantovstva, ktorý sa významnou mierou zaslúžil o konkretizáciu transcendentálnej filozofie, hlavne

v oblasti estetiky a pedagogiky. Zaujímavý a obsahovo bohatý je predovšetkým Husserlov list z 15. 10. 1908, v ktorom veľmi obsírne a podrobne "recenzuje" najnovšiu Cohnovu knihu *Predpoklady a ciele poznávania* (1908) z hľadiska svojej fenomenológie, pričom dáva jednoznačne zaznieť svojmu fenomenologickému sebavedomiu. Kriticismus síce podľa neho obsahuje hlboké "intuície", zostáva však stáť pri abstraktných tézach, pretože mu chýba správna metóda. Cohn následne vo svojej reakcii "opláca" Husserlovi tým, že podrobuje kritike jeho mentalizmus a intuitivizmus a prejavuje aj pochybnosti nad radikálne novým začiatkom vo filozofii (Husserlova ústredná téma).

H. Knittermeyer a R. Kroner sa neradia medzi popredných predstaviteľov novokantovských škôl. Husserlova korešpondencia s prvým z nich sa obmedzuje na dva krátke listy, v ktorých Husserl reaguje na Knittermeyerovu výzvu (či prosbu), aby podporil protest marburgských študentov filozofie proti obsadzovaniu filozofických postov na univerzite experimentálnymi psychológmi. Husserl vyjadruje svoj názor v troch bodoch, z ktorých - okrem iného - výrazne zaznieva jeho vysoké hodnotenie úlohy filozofie a filozofického poslania nemeckého národa. Pomocou týchto listov (a niekoľkých ďalších poznámok roztrúsených v iných listoch) si dokážeme oveľa názornejšie predstaviť, ako "reálne" a inštitucionálne prebiehal boj proti psychologizmu na začiatku 20. storočia.

Jediný zachovaný list Husserla Kronerovi vznikol pri príležitosti zakladania časopisu *Logos*, na ktorom bola Husserlovi prostredníctvom Kronera ponúknutá spolupráca. Husserl ponuku prijíma s tým, že "prírodzene nemôže povedať nie" veci, ktorú podporujú "takí muži, ako sú Rickert a Windelband" (list z 8. 12. 1909).

Od ďalšieho významného filozofa Bádenskej školy E. Laska sa zachovali iba jeho tri listy Husserlovi z rokov 1910 a 1911. Lask bol svojho času vychádzajúcou hviezdou Rickertovej školy, nebolo mu však dopriate naplno rozvinúť svoj talent, keďže padol v roku 1915 ako poddôstojník. Jeho zanietenosť a chuť do práce sa zrkadlia aj v dikcii jeho listov, ktoré sú zväčša sprievodnými listami k spisom, ktoré Lask posielal Husserlovi. Lask v nich (možno až príliš) podrobne predstavuje zámer jednotlivých kapitol, snažiac sa podať Husserlovi akýsi "návod" na čítanie a varovať ho vopred pred prípadnými nedorozumeniami.

Zatiaľ čo pri predchádzajúcich mysliteľoch išlo z Husserlovej strany o viac-menej príležitostnú korešpondenciu, korešpondencia s P. Natorpom, najreprezentatívnejšou postavou Marburgskej školy, patrí do úplne inej kategórie. Vidieť to už z celkového množstva listov, ktoré si vzájomne vymenili (vyše šesťdesiat) od roku 1894 až do Natorpovej smrti v 1924. Témy ich často mnohostránkových listov siahajú od informovania o rodinných udalostiach cez hodnotenie spoločenských pomerov, univerzitný "small talk" až po rozsiahle rozoberanie a vzájomné konzultovanie matematických, logických a filozofických problémov.

Pomerne rozsiahla je aj Husserlova korešpondencia s tentokrát najhlavnejším predstaviteľom Bádenskej školy H. Rickertom, s ktorým sa Husserl cíti byť zajedno predovšetkým v striktnom odmietaní tzv. svetonázorovej filozofie (ktorej príkladom bola pre nich predovšetkým vtedajšia "filozofia života") a v dôraze na prísne vedecký charakter filozofie (porovnaj napr. Husserlov list z 9. 8. 1920).

A. Riehl patrí k starším novokantovcom Husserlovej generácie, t.j. k tým, ktoré najplodnejšie obdobie spadá ešte do 19. storočia, príp. do prvých rokov 20. storočia. Pochádzal z Rakúska a v roku 1882 nastúpil na Windelbandovo miesto vo Freiburgu. Z toho sa však nedá usudzovať na jeho príslušnosť k Bádenčanom, pretože jeho realistický výklad Kanta sa podstatne líšil od idealistických interpretácií oboch najvplyvnejších novokantovských škôl. 5. zväzok obsahuje jeho šesť listov Husserlovi, prvý s dátumom 28. 5. 1891. Riehl v ňom vyslovuje Husserlovi uznanie za jeho *Filozofiu aritmetiky* (1891) a oceňuje jeho konkrétne psychologické analýzy (pojmu čísla) ako "veľmi jemné a presné, skutočne majstrovské" (V, s. 193).

Posledným dopisujúcim si s E. Husserlom je H. Vaihinger, ktorý je známy svojím "transcendentálnym fikcionalizmom" vyloženým v jeho diele *Filozofia akoby* (*Die Philosophie des Als Ob*), ale aj ako neúnavný interpretátor a filológ Kantových diel. Práve spomínané dielo posielal Vaihinger spolu s listom z 15. 5. 1911 Husserlovi odmeňujúc sa mu tým - podľa jeho vlastných slov - za *Logické skúmania*. Husserl v svojej odpovedi o deväť dní neskôr vyjadruje radostný údiv nad tým, že sa Vaihingerovi podarilo prispieť k systematickej problematike teórie poznania, pričom až príliš okatá dáva najavo, že Vaihingera dovedty považoval čisto za komentátora Kanta (čo v Husserlových očiach nebolo pre filozofa veľké vyznamenanie).

Ako dúfame, už aj z tohto krátkeho prehľadu jednotlivých mien a niektorých tém obsiahnutých v 5. zväzku *Korešpondencie* E. Husserla nesúceho podtitul *Novokantovec* je zrejmé, že tento zväzok si zaslúži pozornosť každého, kto sa snaží lepšie a hlbšie oboznámiť s Husserlovou fenomenologickou cestou a vôbec všetkých tých, ktorí chcú preniknúť do atmosféry a ducha doby a filozofie predovšetkým v prvých troch dekádach 20. storočia v Nemecku.

Róbert Maco

Mgr. Róbert Maco
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Gondova 2
818 01 Bratislava
SR

LISTY FILOZOFOV

SCHUHMANN. K (vyd. v spolupráci s E. SCHUHMANNOVOU): EDMUND HUSSERL. Briefwechsel (Korešpondencia). Bd. VI: Philosophen Briefe. (Husserliana Dokumente, III, 4). Dordrecht-Boston-Londýn, Kluwer Academic Publisher 1994. XIII+516 s.

Názov tohto zväzku Husserlovej korešpondencie *Listy filozofov* neznamená, že by ostatné zväzky neobsahovali filozofickú korešpondenciu. Jednoducho ide o filozofov nepatriacich k nejakej škole blízkej fenomenológii, aj keď niektorí z ich budú prvými inšpirátormi o fenomenológii vo svojich krajinách (Banfi, Delbos, Nishida, Gibson).